

บทบาทครูในยุคปัจจุบัน¹

เอกวิทย์ ณ ถลาง²

บทบาทครูต้องดูตั้งแต่ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต เพื่อปรับปรุงบทบาทให้เหมาะสม ขอแบ่งหัวข้อเป็น 4 ประเด็น

- ▣ บทบาทหน้าที่ของครูตามประเพณีนิยมในวัฒนธรรมไทย
- ▣ บทบาทหน้าที่ของครูที่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยในปัจจุบัน
- ▣ การปรับตัวเข้าสู่บทบาทใหม่ของผู้เป็นครูอาจารย์
- ▣ ของฝากไปคิด

บทบาทหน้าที่ของครูตามประเพณีนิยมในวัฒนธรรมไทย

บทบาทหน้าที่ของครูมีศักดิ์ศรีมาตั้งแต่อดีตสังคมไทยยกย่องครูอาจารย์เป็นบุพการีที่สองรองจากพ่อแม่ สังคมไทยยกย่องครูมาตลอดเวลาและให้ความสำคัญกับครูมาก แม้แต่ในคำกล่าวบูชาขงจื๊อของครูก็กกล่าวถึงบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของครูไว้ ทั้งในแง่การให้ความรู้ และศีลธรรมจรรยา แต่อย่าลืมว่าการกล่าวยกย่องนี้เป็นไปตามประเพณีนิยมของไทย ขนบประเพณีไทยโดยรวมได้ถูกยุคโลกาภิวัตน์ จุดกระชากลากถูกมาโดยตลอด แต่ถูกจุดอย่างรวดเร็วในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ในที่สุดสังคมไทยก็แยกครูออกมาอยู่ในวาระแยกงาน เช่นเดียวกับข้าราชการที่สู้อำนาจรัฐกิจไม่ได้ โดยครูถูกสมมุติให้เป็นคนเก่งคนดี เป็นต้นแบบที่ดี ถูกบังคับโดยจรรยาบรรณของครู เป็นทั้งคนเก่งและคนดี แต่ต้องจน ดังนั้นคนเก่งหัวกะทิรุ่นหลัง ๆ จะไม่เป็นครู พวกที่ มาเรียนครูหรือเป็นครูเป็นแค่เก่งและดีระดับปานกลาง เราถูกสังคมสมมุติให้อยู่ในฐานะที่เก่งมาก ดีมากแต่จนมากด้วย จุดนี้คนที่ยึดมั่นในการเป็นครูต้องปรับใจ

และปรับตัวมาก เราจะเป็นไปตามที่สังคมสมมุติได้จริงหรือในชีวิตคนเรา แม้จะเป็นครูหรือไม่ทราบ โดยอยู่ในสังคมทุนนิยมจะต้องคิดหนักว่าต้องการความสุขหรือความร่ำรวย ถ้าอยากรวยอย่าเป็นครู ความรวยไม่ได้นำมาซึ่งความสุข อาจจะได้แค่ความอุดมสมบูรณ์ทางกายแต่ไม่ได้ความสุขทางใจ เพราะต้องแข่งขันชิงดีชิงเด่นกัน ในสังคมทุนนิยมปัจจุบัน อย่างไรก็ตามก็ยังมีคนหัวดีเลือกที่จะขอไม่รวยแต่ขอมีความสุขจึงบวชเป็นพระ เป็นครูหรือเป็นหมออุทิศตัวเพื่อส่วนรวมมีความสุขบนฐานศักยภาพของแต่ละคนเท่าที่จะเป็นได้ แต่ถ้าเป็นครูต้องปรับตัวให้เข้ากับความคิดหวังของสังคม ความเป็นปุชนียบุคคลไม่ใช่ได้มาโดยอัตโนมัติ ที่ได้มาเพราะสถาบันครูเป็นสถาบันปุชนียบุคคล แต่ครูแต่ละคนจะเป็นปุชนียบุคคลได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับ การประพฤติตัว บำเพ็ญตน และการปฏิบัติต่อลูกศิษย์อย่างดีและต่อเนื่อง จึงจะได้ชื่อว่าเป็นปุชนียบุคคล ต้องคิดว่าเราทำอะไรเป็นศักดิ์ศรีเป็นศรีให้ได้รับการยกย่องว่าเป็นปุชนียบุคคล นอกจากนั้นบทบาทหน้าที่ของครูตามประเพณีนิยมของไทยจะต้องเป็นผู้ชี้แนะสังคมและสร้างโลก เป็นผู้ให้ความรู้ ดูแล เกื้อหนุน ให้ลูกศิษย์ประพฤติดี หน้าที่หลักของครูที่ย่อมเยาลงมา คือ เป็นผู้พัฒนาคนให้เขาเป็นไปตามที่เขาจะเป็นได้ตามความถนัด ตามธรรมชาติที่เขาเป็น

บทบาทหน้าที่ของครูที่เปลี่ยนแปลงตามเหตุปัจจัยในปัจจุบัน

บทบาทครูที่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยในปัจจุบัน สังคมต่างชาติให้เวลา 200-300 ปี ในการ เปลี่ยนสังคมเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม ปรับเปลี่ยน แบบค่อยเป็นค่อยไป แต่สังคมไทยเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ประเทศไทยเป็นแหล่งระบายสินค้าของหลาย

*ถ้าอยากรวยอย่าเป็นครู
ความรวยไม่ได้นำมาซึ่ง
ความสุข อาจจะได้แค่ความ
อุดมสมบูรณ์ทางกายแต่ไม่ได้
ความสุขทางใจ*

¹ปรากฏาพิเศษเนื่องไม่โอกาสวันครู ที่ 16 มกราคม 2540 จัดโดยคณะศึกษาศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

²ศาสตราจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กิตติเมธี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ประเทศที่เขาไม่ต้องการ รับเอาสิ่งที่เขาไม่ต้องการ เช่น สารเคมี ประเทศไทยรับเอาคนงานต่างชาติเข้ามาเป็นแสน เพราะค่าแรงถูก พอโลกเปลี่ยนเป็นยุคข่าวสารหรือ IT เป็นยุควิทยาศาสตร์ ยุคคอมพิวเตอร์ เราเปลี่ยนจากประเทศเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรมซึ่งยังไม่เข้าสู่ยุคเปลี่ยนมาเป็นยุคข้อมูลข่าวสารอีก และโลกก็เรียกยุคนี้ว่ายุคหลังอุตสาหกรรม เมื่อหันมาสนใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายไปแล้ว สนใจเรื่องดุลยภาพของโลก มนุษย์ก็พยายามสร้าง ผลิตภัณฑ์ที่ไม่เป็นพิษภัยต่อดุลยภาพของชีวิตในการปรับตัวระหว่างคนและสิ่งแวดล้อม ถ้าเรายังอยู่อย่างนี้ต่อไป คือผลาญทรัพยากรของโลกมากขึ้นทุกที ๆ จนในที่สุดเราอยู่ไม่ได้ มนุษย์กำลังคิดจะหาทางหนีไปอยู่ดาวดวงอื่น เหมือนที่มีข่าวว่ามีสิ่งมีชีวิตจากดาวดวงอื่นมายังโลก อยากจะชี้ให้เห็นว่าในขณะที่เรากำลังก้าวเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมหลังคนอื่นเป็นร้อยปีนั้น โลกที่เราไปแล้ว เรื่องนี้เกี่ยวกับอาชีพครูในแง่ที่ว่า ครู อาจารย์ จะอยู่กับลูกศิษย์ที่เป็นคนรุ่นใหม่ก้าวสู่ออนาคตต้องเข้าใจสิ่งเหล่านี้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปเร็วอย่างไร มีสิ่งต่างๆ มาเร่ง แล้วเราจะปรับตัวปรับใจปรับความคิดของเรา อย่างไร จึงจะเข้าใจโลกปัจจุบันและชี้นำทางถูก ยิ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้สร้างโลก เป็นผู้นำสังคมด้วยแล้ว เราจะชี้ นำได้อย่างไรถ้าเรายังไม่เข้าใจสังคมสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลง อย่างมากมาย ระบบข้อมูลข่าวสารที่สพัดมาอย่างรวดเร็วสิ่งที่ไม่คิดว่าจะต้องรู้ก็ได้รู้ไม่เคยเห็นก็ได้เห็น ทำให้รู้ข่าวสารต่างๆ มากมายจนทำให้เกิดความรู้สึกชาชิน เฉยๆ กับสิ่งเหล่านี้ ย่อมหัวใจเราให้ชาชินกับข่าวร้ายๆ ความหยาบ กระด้าง อาชญากรรมต่าง ๆ กลายเป็นข่าว ธรรมดาไป ใครจะทุกข์อย่างไรก็ไม่สน จะอยู่ได้อย่างไร ในเมื่อเราเป็นคนที่จะต้องอบรมสั่งสอน เมตตาปราณีเอื้ออาทรต่อชีวิตคนอื่น โดยเฉพาะต่อชีวิตของลูกศิษย์ แต่กระแสน้ำที่ทำให้เราชาชิน เห็นผู้คนในสังคมทะเลาะฆ่าฟันกัน กระแสน้ำที่มากับ IT ทำให้เราชาชินไปหมด จนร้องถามว่าเรามีหัวใจไหม ข้อมูลเหล่านี้มาจากเครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่ที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของเราเป็นอันมาก

ระบบขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เมื่อก่อน

จะจัดงานตามประเพณีต่าง ๆ จะมีการสังสรรค์ระหว่างญาติพี่น้อง ทำให้มีการพบปะสนทนาขัดเกลาทางสังคมขึ้น ทุกคนพึ่งพากันได้ เราขัดเกลากันแบบดั้งเดิม แต่ต่อมาโดนปะทะกับสิ่งใหม่ ๆ อย่างกว้างขวาง ที่มีอิทธิพลย้อมจิตใจคนมากที่สุด เมื่อโดนปะทะกับสิ่งใหม่ ๆ ที่ได้จากต่างชาติ เราก็รับเอามาโดยไม่รู้ว่ารากเดิมเป็นอย่างไร นี่คือตัวอย่างระบบ Socialization ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ในที่สุดเกิดปรากฏการณ์ขึ้นอย่างหนึ่งที่มาขัดเกลานิสัย ทำให้ รสนิยมส่วนใหญ่ นั่นคือทุกอย่างเข้ามาเร็ว รับเร็ว ทิ้งเร็ว ครูบาอาจารย์ก็ประหลาดกว่าวัฒนธรรมไทยถูกกระแทกด้วยวัฒนธรรมภายนอก ประเด็นอยู่ที่ว่าวัฒนธรรมใหม่มาอย่างฉาบฉวย ไปอย่างฉาบฉวย ข้อสำคัญถ้าเราเข้าถึงแก่น วัฒนธรรมของเรา และมีหูตากว้างไกล เข้าใจโลกปัจจุบันและอนาคตพอสมควร เราจะสามารถมั่นใจในตัวเราเองว่าไม่ต้องไปเลียนแบบใครแล้วชาวต่างชาติก็จะทิ้ง เราต้องภูมิใจในสิ่งที่เราเป็นตัวของตัวเอง ขณะเดียวกันถ้าเรารู้จักเลือกวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามาจะทำให้ระบบ Socialization ดีขึ้น นี่เป็นระบบวิถีชีวิตที่เป็นไปอย่างปกติ เราจะลดความรุนแรงความสับสนของกระแสวัฒนธรรมเหล่านั้นได้ ก็ต่อเมื่ออาชีพครูอาจารย์เข้าใจ รู้ทันในสิ่งเหล่านี้ เราไม่ต้องต่อต้านแต่ปรับในสิ่งที่ต้องการรับ เช่น ความรู้ที่ดี รสนิยมที่ดี นอกจากระบบ Socialization แล้ว ยังมีเรื่องอื่นที่ได้รับจาก IT แต่เราไม่รู้ข้อเท็จจริงในเรื่องราวต่าง ๆ เหล่านั้น โดยเฉพาะในเรื่องเศรษฐกิจการเมือง ว่ามีสาเหตุมาจากอะไร รู้เรื่องมากแต่ไม่รู้ไม่จริง น้อยคนนักที่จะรู้ในสาเหตุที่แท้จริงของเรื่องต่าง ๆ เพราะฉะนั้น หน้าที่ของครู อาจารย์ยากขึ้นอีกเท่าตัว เพราะสิ่งเหล่านี้ลูกศิษย์รับรู้อยู่ทุกวัน จะทำอย่างไรให้เขารับรู้ด้วยความเข้าใจอย่างเพียงพอ และปรับตัวให้ได้ ดังนั้นครูไม่ใช่เพียงแต่ทำหน้าที่สอน แต่ต้องรับรู้ถึงเรื่องราวต่าง ๆ ในโลกซึ่งมาเร็วและมาแรง

ความรู้ที่เป็นความรู้จริง ๆ หาได้โดยระบบความรู้ทั่วโลก จาก Internet สถิติปัญญาของคนมีหลากหลายระดับ และไม่จำเป็นต้องแสดงออกทางสัญลักษณ์ สามารถแสดงออกโดยทางการแสดงท่าที ตามอุปนิสัยของคน เรื่องของ Multiple Intelligence จึงเป็นเรื่องการเปิด

**ถ้าครูถือว่าจงรู้เท่าที่
ครูบอกย่อมไม่ยุติธรรม
ต่อผู้เรียน**

โลกทัศน์ใหม่ทางการศึกษา กับการค้นหาจาก Internet ทำให้รู้ว่าเรื่อง Intelligence มีผู้สนใจทดลองคิดค้นกันอยู่มากมาย ระบบความรู้เชิง Cognitive ได้ก้าวหน้าเกินความสามารถและสติปัญญาของครูไปนานแล้ว ถ้าครูถือว่าจงรู้เท่าที่ครูบอกย่อมไม่ยุติธรรมต่อผู้เรียน การเรียนรู้เชิง Cognitive ใช้เครื่องมือที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นมาไปไกลลิบ เด็กมีสิทธิรู้นอกตำราอีกหลายเท่าตัว ทำอย่างไรจะให้เด็กเอาความรู้จากสื่อต่าง ๆ มาในห้องเรียนเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน โดยนำความรู้-ความคิดมาเสนอกัน ถ้าได้เชื่อมโยงกับบทเรียนก็จะยิ่งดีมากขึ้น ครูจะไม่ใช่นักบอกความรู้อย่างที่นำมาเป็นประเพณีอีกแล้ว ความรู้เหล่านั้นเด็กที่สามารถเล่นคอมพิวเตอร์ได้ เด็กจะสามารถหาความรู้ได้เร็วกว่าครูเสียอีก สิ่งที่มากระทบระบบ IT มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

- ก. เป็นระบบข้อมูลข่าวสารที่ต้องการรู้ เราจะให้เต็มที่ เช่น ตลาดหุ้น ตลาดเงิน การลงทุน (เบ็งก่าไร)
- ข. เป็นองค์ความรู้ที่คิดค้นขึ้นใหม่ เช่น องค์ความรู้เรื่องอุกกาบาตจากดาวอังคาร
- ค. เป็นปัญญา (Wisdom) ที่ต้องไตร่ตรอง ตกตลึงที่เกิดขึ้นกับแต่ละคน สร้างทฤษฎีได้ ทำความเข้าใจได้ ทดลองได้ กระทำซ้ำได้ แต่ให้กันไม่ได้ Wisdom เป็นสิ่งที่ลึกล้ำมากของคน ถ้าพยายามยึดเหยียดปัญญาให้แก่ศิษย์ เด็กแต่ละคนมีวิธีรับความรู้เหล่านั้นไปแยกทำ ความเข้าใจของเขาเอง จนเป็นปัญญาของเขาเอง

อีกประเด็นหนึ่งคือสิ่งแวดล้อมรอบตัวทั้งสังคมและทางธรรมชาติเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย ความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่มากมายเปลี่ยนแปลงไป มนุษย์ทำให้เปลี่ยนแปลง ฝรั่งคิดว่ามนุษย์เป็นบุตรพระเจ้า สิ่งต่าง ๆ บนโลกที่พระเจ้าสร้างก็เพื่อให้มนุษย์ใช้ สิ่งเหล่านี้เป็นมัจฉาที่รู้ที่ฝรั่งเพิ่งจะสำนึก แต่กระแสนี้ซึ่งนำโดยปราชญ์ชาวตะวันตก ชื่อ เดการ์ต มีอิทธิพลอย่างยิ่งใหญ่ต่อการปฏิวัติอุตสาหกรรม

ต่อการสร้างองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของโลก ตะวันตก และเผยแพร่อาณาภาพไปทั่วโลก แต่บัดนี้ฝรั่งทั่วโลกปลงตกเห็นแล้วว่า เป็นอันตรายที่ได้สร้างความเข้าใจผิดว่ามนุษย์อยู่เหนือธรรมชาติ เพื่อความสุขของตน เมื่อมองย้อนกลับมายังโลกตะวันออก คนในหลาย ๆ

วัฒนธรรมเห็นตรงกันว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เมื่อมนุษย์ละเมิดกฎธรรมชาติจะเกิดอันตราย สิ่งเหล่านี้เป็นรากเหง้าของระบบความคิดของโลกตะวันออก โลกตะวันตกได้สร้างสรรค์ความรู้ทั้งหลายร้อยสาขาวิชา แล้วเราก็รับความรู้นั้นมาสู่เรา เราลืมนึกว่าเราก็มีความรู้ที่สั่งสมอยู่แล้วมากมายที่เรียกว่า "ภูมิปัญญา ตะวันออก" และ "ภูมิปัญญาไทย" แม้เราจะได้รับความรู้จากแหล่งอื่นมากมาย แต่เราก็ต้องแบ่งใจรับรู้เรื่องภูมิปัญญาของเราเองด้วย ซึ่งตอนนี้ก็เริ่มมีผู้สนใจมากขึ้นเรื่อย ๆ แล้วสิ่งสำคัญที่สุดของเรื่องนี้ คือ กระบวนทัศน์ และวิถีคิดของมนุษย์ จำเป็นต้องตรวจสอบ แก่ไข ยังไม่สายเกินไปที่จะแก้ไขว่า การที่ความรู้ทั้งหลายถูกใช้เป็นอาวุธสำหรับมนุษย์ชั้นต่ำ สิ่งสารพัดชั่ว ผ่าสิ่งแวดล้อมเพื่อเอามาบำรุงตัวเราอย่างไม่สิ้นสุดนั้น โลกนี้มีข้อจำกัดทำอย่างนั้นไม่ได้ แต่ความรู้ที่ช่วยให้มนุษย์ปรับตัวได้สมดุลกับธรรมชาติ เดียวนี้มีความว่า "พัฒนาแบบยั่งยืน" (Environmentally Sustainable Development) คือ กินอย่างไรก็ไม่หมด มีอยู่เต็มที ต้องปรับปรัชญาใหม่ว่า มิบังอาจเอาอาวุธความรู้ไปเช่นฆ่าธรรมชาติ แต่ต้องสร้างเสริมดุลยภาพให้คงอยู่ ถ้าเสียดุลไปแล้วก็ต้องกู้คืนมา ตรงนี้เองที่รูปโฉมความรู้จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย และเรื่องภูมิปัญญา ก็จะปรับฟื้นคืนมาได้ ทำให้เห็นว่า หน้าที่ของครูหนักเพียงไหน ที่จะต้องกู้ดุลความรู้แห่งวิทยาการทั้งหลายให้คงสภาพดีกว่าที่เป็นมาแล้ว

การปรับตัวเข้าสู่บทบาทใหม่ของผู้เป็นครูอาจารย์

ขณะนี้โลกเปิดกว้างโลกเป็นหมู่บ้านเดียวกัน เป็นแบบไร้พรมแดน ในขณะเดียวกัน ทางการศึกษา กระแสความคิดก็เปิดกว้างอิสระเสรี จนบางครั้งก็พูดกันไม่รู้เรื่อง แล้วครูจะทำอย่างไร ครูต้องใจเย็น และพยายามเรียนรู้

ให้มากที่สุด โดย

ก. ต้องเคารพความหลากหลายทางความคิดและข้อมูลข่าวสาร อย่าสรุปอะไรให้เด็กง่ายเกินไป

ข. ต้องให้เด็กกับครูเดินทางแสวงหาความรู้ด้วยกัน และนำมาแบ่งปันความคิดเห็นซึ่งกันและกัน แล้วใช้กลาสนสูตรในการพิจารณาไตร่ตรองความรู้อย่างถี่ถ้วนอีกครั้งหนึ่ง อย่าสรุปอะไรง่าย ๆ โดยเฉพาะเรื่องความรู้สึก

ความหลากหลายของความรู้ของข้อมูลข่าวสารและความคิดมีมากเหลือล้น ทำให้วิชาชีพของเรายกขึ้นไปอีก ถ้าถือเอาตามความพอใจจะเป็นเผด็จการ ถ้าตัดสินไม่ได้ก็เถอะไม่รู้จะทำอย่างไร จะอ้างทฤษฎีก็ไม่มีอะไรถูกหมดหรือผิดหมด ทำให้ทำงานยาก หากช่วยกันคิดช่วยกันทำมีใจกว้างพอที่จะยอมรับความแตกต่าง มีส่วนร่วมกันใช้ความคิดก็จะดียิ่งขึ้น และเป็นวิธีที่ดีและทันสมัยที่สุด การศึกษาในปัจจุบันนั้น วิธีหาความรู้ วิธีการจัดกระทำข้อมูลวิเคราะห์ นำเสนออันสำคัญกว่าตัวความรู้เสียอีก เพราะความรู้ ข่าวสารเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แต่วิธีการนำวิธีเสนอความรู้คงอยู่และเป็นอาวุธสำคัญในการแสวงหาความรู้ ความเข้าใจสมัยใหม่ได้ นี่คือการแสวงหาเปลี่ยนแปลงของโลกที่ส่งผลกระทบต่ออาชีพของเรา

ระบบศีลธรรมจรรยา ก็เปลี่ยนไปมากมาย โดยเฉพาะในหมู่ชาวพุทธ ในหมู่ของฆราวาสก็คิดกันว่าศาสนาพุทธทำให้คนใจดีเกินไป ไม่กระตือรือร้น มีความสุขไม่เดือดร้อน ระบบการค้าทุนนิยม แต่ถ้าถามว่าคนที่แสวงหาทรัพย์มากกับผู้ที่ไร้ทรัพย์สินอย่างสงฆ์ ใครมีความสุขกว่ากันคนส่วนใหญ่ 90% จะหันเข้าหาเงิน หันเข้าหาวัตถุ ยินดีผ่อนส่งทุกอย่าง แม้กระทั่งความตายของตน ทำทุกอย่างเพื่อบริโภคนิยม แต่ในที่สุดก็ไม่พอ ทำให้เกิดความจนมี 2 อย่าง คือ ความจนสัมพันธ์กับความจนสัมบูรณ์ ความจนสัมบูรณ์ คือ จนจริง ๆ ไม่มีทรัพย์สินสมบัติ บุคคลในประเภทนี้ในบ้านเมืองเราก็มีแต่ไม่มากเท่าไร ความจนสัมพันธ์ คือ มีรายได้ แต่เป็นแบบมีสิ่งกินบาท จะมีจำนวนมากกว่า กระแสสังคมและกระแสจริยธรรมมันเปลี่ยนไปจนน่ากลัว หายนะ

การนำเอาเรื่องของชาดก ศีลธรรมจากพระไตรปิฎก

มาสอนต้องประยุกต์ใหม่ให้เข้ากับกระแสโลกปัจจุบัน ศาสนาคริสต์ก็ได้สั่งสอนไว้ว่าไม่จำเป็นต้องเข้าโบสถ์หรือสวดมนต์ทุกวัน เพียงแต่มีความอดทน ขยันขันแข็ง มีวินัย อดออม ตั้งใจ มีความพยายามสูงก็เป็นการปฏิบัติบูชาต่อพระผู้เป็นเจ้าแล้ว (Protestant Ethics) การยึดถือแบบนี้ทำให้ทุนนิยมของตะวันตกไปได้รวดเร็ว แต่เขายังทำเขาก็ยิ่งทุกข์ จากแนวความคิดของนักปราชญ์สมัยใหม่หลาย ๆ ท่านยังคิดว่าหันมานับถือพุทธศาสนา ยินดู ขงจื้อ ดีกว่า อยู่อย่างสมณะ สามารถหาคำตอบของชีวิตได้มากกว่าเสียอีก

ระบบวัฒนธรรมของไทยกำลังแปรปรวนมาจากริยธรรมทรุดโทรมลง พ่อแม่ในปัจจุบันไม่มีเวลาอบรมเลี้ยงดูลูก ทำให้ต้องพาลูกเข้าเรียนตั้งแต่อนุบาลถึงมหาวิทยาลัย แต่ครูได้รับการตอบแทนเพียงน้อยนิดเท่านั้น สังคมไทยยังต้องการครูมาก ยิ่งมีการขยายการศึกษา ก็ยิ่งมีความต้องการมากขึ้น แต่เงินที่ตอบแทนยังน้อยเกินไป ในขณะที่มีการคาดหวังให้ครูทำงานที่สูงส่งเสียเหลือเกิน คาดหวังให้ครูทั้งเก่ง ทั้งดี ทั้งรอบรู้อย่างนี้จะไม่ไหวหรือ แต่จะทำอย่างได้ใครตั้งใจมาทางนี้แล้วก็ต้องทำใจให้ได้ว่ายืดอาชีพนี้อออย่าหวังว่ารวย ถ้าท่านพอใจกับเงินเดือนแค่นี้รับรองว่าความสุขที่ได้จากการช่วยเหลือผู้อื่นจะตกอยู่กับท่าน ชีวิตที่อยู่ด้วยความสมณะ เป็นชีวิตที่น่ายกย่อง น่ากราบไหว้และเป็นชีวิตครูโดยแท้

การที่โลกนี้มีปัญหาเพิ่มขึ้นทำให้ภาระหน้าที่ของครูเพิ่มมากขึ้นและยุ่งยากมากขึ้น มนุษย์ต้องการวัตถุ เงินและอำนาจ เมื่อครูมีเงินเดือนน้อยแต่ยังมีความอยากได้ในวัตถุต่าง ๆ เยี่ยงปุถุชนทำให้ครูมีหนี้สินตั้งแต่ออกเป็นข่าวอยู่ แต่ก็แปลกจากการวิจัย ครูที่เป็นหนี้สอนดีกว่าครูไม่เป็นหนี้ เพราะว่าครูที่เป็นหนี้ สอนอย่างเดียว ไม่ได้ทำธุรกิจอื่น ส่วนคนที่ไม่เป็นหนี้เพราะมีอาชีพหรือธุรกิจอื่นรองรับ ถือเอาอาชีพครูเป็นอาชีพรอง หรือถือว่า ครูที่เป็นหนี้ คือ ครูที่อุทิศตัวเพื่อการสอน เป็นความจริงที่ว่าครูไทยสวมหมวก 2 ใบ คือ สอนคนกับเป็นข้าราชการ ซึ่งในชีวิตจริง วางตัวยาก ครูจำนวนไม่น้อยก็ได้แต่คิดว่า จะทำอย่างไรจึงจะถูกใจหัวหน้า เพื่อความก้าวหน้ามากกว่าที่จะคิดว่า ทำอย่างไรให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อศิษย์

จากสภาพทั้งหมดที่ได้วิเคราะห์มา สรุปได้ว่าต้องแก้ไขปรับปรุงระบบการศึกษากันขนานใหญ่ เช่นเดียวกับระบบราชการและระบบการเมือง เราต้องปรับบทบาทให้เหมาะสมกับโลกปัจจุบัน ดังนี้

1. ปรับบทบาท

ครู : ครูต้องเป็นคนโน้มน้าวให้เกิดการเคลื่อนไหว

มันเป็นศิลปะไม่ใช่สอนโดยตรงอย่างเดียว แต่เป็นผู้เกื้อกูลให้เกิดความรู้ ให้เกิดการเรียนรู้ ตรงนี้จะทำได้ก็ต่อเมื่อครูมีอุปนิสัยใฝ่รู้ รอบรู้ และติดตามความเคลื่อนไหวของข่าวสารอยู่เสมอ รวมทั้งต้องรู้เรื่องต่าง ๆ ของโลกจึงจะทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนเกื้อกูลการเรียนรู้ หรืออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ไม่ใช่ตั้งตัวเป็นปูชนียบุคคลโดยอัตโนมัติ

2. ขณะที่ศีลธรรมแกว่งไกว มีบุคคลอยู่ 2 ประเภทที่สังคมคาดหวังให้ขัดเกลาเกื้อกูล โน้มน้าวให้เด็กเป็นคนดี คือ พ่อแม่กับครู บ้านกับโรงเรียน ครูจะต้องแน่วแน่ในจริยธรรม ต้องทำตัวเป็นแบบอย่าง ถ้าครูสอนเรื่องโทษของสุรา ก็อย่าเมาให้เด็กเห็น สิ่งที่สังคมไทยขาดแคลนมากที่สุด คือ "ตัวอย่าง" ดังนั้นครูต้องเป็นตัวอย่างพร้อม ๆ กับจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เกื้อกูลต่อการเรียนรู้ ต่อการสร้างเสริมจริยธรรม อย่าท้อถอย ต้องจัดและปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม สิ่งไหนดีแล้วก็ทำต่อไป ถ้าไม่ดีก็ต้องปรับปรุงให้เข้ากับยุคสมัย

3. ระบบข้อมูลข่าวสารทันสมัย เป็นระบบที่โหดร้ายต่อมนุษย์มาก ขาดความเมตตา กรุณา ขาดหัวใจ ดังนั้นความเป็นครูต้องชดเชยโดยปลูกฝังความเอื้ออาทรให้แก่ศิษย์ ฟื้นฟูความเป็นมนุษย์ที่มีหัวใจกลับมา ปลูกฝังเรื่องความงาม ความสวยของดอกไม้ ฟังเพลงเพราะ ๆ อย่าให้เด็กหมกมุ่นแต่กับคอมพิวเตอร์ วิดีโอ ฯลฯ ถ่ายเดียว ครูต้องอัดฉีด ซึมซับความเป็นมนุษย์ที่อ่อนโยน

แต่ก็แปลกจากการวิจัย ครูที่เป็นหนี้สอนดีกว่าครูไม่เป็นหนี้ เพราะว่าครูที่เป็นหนี้ สอนอย่างเดียวไม่ได้ ทำธุรกิจอื่น ส่วนคนที่ไม่เป็นหนี้เพราะมีอาชีพหรือธุรกิจอื่นรองรับ ถือเอาอาชีพครูเป็นอาชีพรองหรือถือว่าครูที่เป็นหนี้ คือ ครูที่อุทิศตัวเพื่อการสอน

แต่ไม่อ่อนแอให้เด็กมนุษยธรรมนิยม เป็นสิ่งจำเป็นในวิชาชีพครู เพราะสิ่งนี้ขาดแคลนมากในสังคมไทยสมัยใหม่ เราต้องเติมเต็มให้ โดยเฉพาะเด็กรุ่นใหม่ จะโตแบบหัวโตด้วยคอมพิวเตอร์ ข้อมูลข่าวสารเขาเก่งกว่าเรา แต่เขาขาดหัวใจที่เป็นมนุษย์ที่ละเอียดอ่อน และปัญหา

อีกอย่าง หนึ่ง คือ สังคมเราคนไม่เท่ากันเราจะให้ความสนใจเอาอกเอาใจกับคนใหญ่ ๆ โต ๆ มีอำนาจวาสนา แต่ไม่ให้ความสนใจเอาใจใส่กับคนเล็กคนน้อยที่มาติดต่องานเลย ทำอย่างไร จึงจะแก้ปัญหานี้ได้ เราจึงต้องอัดฉีดคุณธรรม จริยธรรม ให้เกิดขึ้นในหัวใจความเป็นมนุษย์ของศิษย์

4. เราต้องทนได้กับความเห็นที่แตกต่าง ต้องทนได้กับพฤติกรรมที่ไม่ดี ต้องพยายามทำพฤติกรรมนั้นให้ดีขึ้น ต้องมีการทำวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียนให้เกิดขึ้นให้ได้ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ การรู้จักเป็นผู้นำ เป็นผู้ตาม ล้วนเป็นสิ่งที่จะต้องปลูกฝังในการสร้างฐานประชาธิปไตย เราต้องเอาวิถีประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมไทยมาใช้โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วม

5. ลูกศิษย์ทั่วประเทศบอกว่าครูสอนเนื้อหาตามที่มีอยู่ในบทเรียน เป็นการเผด็จการด้วยความคิดตามตำราของครู ถ้าเด็กตอบไม่สอดคล้องกับความคิดครูคะแนนก็จะไม่ดี ดังนั้นบทบาทของครูในการเกื้อกูลความรู้ก็คือ ต้องยอมรับความคิดที่หลากหลาย อย่าเอาตามความพอใจตามตำราหรือทฤษฎีที่คุ้นเคย จะไม่ยุติธรรมต่อเด็ก แม้ว่า จะผิดก็ต้องให้ออกาสมีการร่วมตอบปัญหา ต้องให้คะแนนความกล้าหาญแก่เด็ก ครูควรจะแนะนำเด็กว่าเหตุใดจึงผิด ความคิดแต่ละยุคสมัยไม่เหมือนกัน จึงควรสร้างสรรค์ประชาธิปไตยในโรงเรียน และลดอำนาจเผด็จการของครูอาจารย์ลง ทำได้เช่นนี้ครูก็จะเป็นที่รักและชื่นใจของศิษย์

6. บทบาทต่อมาคือต้องทำทุกวิถีทางที่จะได้ใกล้ชิดกับศิษย์กับจุดมุ่งหมายให้ศิษย์รู้จักตัวเอง รู้ศักยภาพตัวเอง และให้เขาพัฒนาความสามารถตามทางที่เขาจะเป็นได้จริง อย่าพยายามเปลี่ยนเขาให้เป็นในสิ่งที่คนอื่นอยากให้เป็น ถ้าเขาถูกบังคับให้เป็นถือว่าไม่ยุติธรรมเลย ควรจะเคารพในความเป็นมนุษย์ของเด็ก ความสามารถ ความมีศักยภาพของเด็ก แล้วส่งเสริมให้ถูกทางจะเป็นประโยชน์มาก

7. บทบาทสุดท้าย คือการสร้างดุลยภาพระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม เราสูญเสียสิ่งแวดล้อมไปมาก ดังนั้นต้องปลูกฝังการรักธรรมชาติให้แก่ศิษย์ เพื่อจะได้ให้มีจุดยืนที่ถูกต้องว่าไม่ละโมภะหม่อมเหงธรรมชาติให้มารับใช้เราเต็มที่ต้องการรักษาคุณภาพของธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์ต้องกระทำร่วมกันเพื่อตัวของมนุษย์เอง จึงต้องสร้างสังคมที่มีดุลยภาพกับธรรมชาติ ต้องลดความต้องการของเราลง ลดความโลภลง ต้องมีความพอในตัวเอง นี่คือทัศนคติที่ต้องปลูกฝังกันให้มาก เราต้องประพฤติอย่างที่เรารู้ อยู่อย่างสมถะ อยู่อย่าง พอสมควรแก่อัตภาพ

ของฝากไปคิด

จากหนังสือเรื่อง The Prophet ของปราซญู

ตะวันตก คาลิล จิบรันด์ เขียนเรื่องศิลปะในการเป็นครู ในการเรียนการสอน มีข้อความตอนหนึ่งว่า "ไม่มีใครหรอกที่ไม่รู้อะไรมาแต่กำเนิด แต่สิ่งที่เป็นความรู้ นั้น มันหลับ ๆ ตื่น ๆ อยู่ได้สำนึกของคนที่กำลังเรียน" (แปลว่า ครูควรจุดประกายให้ความรู้ที่หลับ ๆ ตื่น ๆ นั้นลุกโชนสว่างขึ้นมา ศักยภาพการเรียนรู้มีอยู่แล้วในแต่ละคนเพียงแต่ต้องการการจุดประกาย) ครูอาจารย์ที่เดินไต่ร่องอยู่ในอาศรมของตนมีลูกศิษย์เดินตามอยู่นั้น ไม่ควรที่จะบอกปัญญาของตนให้แก่ศิษย์ แต่ควรให้ศรัทธา ความรัก ความเมตตาเป็นสำคัญ แล้วความรู้ก็จะเกิดเอง ถ้าครูผู้นั้นฉลาดจริงจะไม่ชี้แนะหรือครอบงำให้ลูกศิษย์เข้ามาสู่ประตูความรู้ของครู แต่จะชี้แนะให้ลูกศิษย์เข้าสู่ประตูความรู้ของเขาเองเป็นที่ตั้ง

ขออัญเชิญพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงนำมาอ้างอิงในหนังสือเรื่อง ชีวิตนี้สำคัญนัก ไว้ว่า "ให้รู้ว่าตนมีหน้าที่อะไร แล้วก็ทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด" เพื่อให้ทุกท่านนำไปพิจารณา

หวังไว้ว่าครูจะทำหน้าที่ครูให้ดีที่สุด และนักเรียนครูจะทำหน้าที่ให้ดีที่สุด แล้วความเจริญจะได้แก่เรา ถ้าเราทำใจได้ว่า เรามุ่งไปที่ความสุขไม่ใช่ความร่ำรวยมั่งคั่ง

